

Fanny Birgitte Muren

Bruk av pornografi blant barn og unge

Pornography use among children and adolescents

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid - sosionom

Veileder: Hanna P S Dyrendahl

Mai 2020

Fanny Birgitte Muren

Bruk av pornografi blant barn og unge

Pornography use among children and adolescents

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid - sosionom

Veileder: Hanna P S Dyrendahl

Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap

Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Andelen barn og unge som bruker internettpornografi i Norge er relativt høy, og har vært høy i mange år. Likevel har man begrenset kunnskap om hvordan pornografien påvirker denne gruppen. Forskning som er gjort viser oss at seksuell aggressiv og voldelig atferd kan kobles til et høyt og vedvarende konsum av pornografisk materiale, der den vanligste pornografiske filmen inneholder vold eller tvang. Gjennom observasjonsteori og sosial læringsteori er sannsynligheten for etterligning av seksuell voldelig atferd ved gjentatt eksponering tilstede.

Profesjonsutøveres mandat ovenfor barn og unge er å sikre at de får nødvendig hjelp i rett tid. Som forebyggende tiltak mot negative konsekvenser av pornografisk påvirkning er styrking av seksualundervisningen i skolen og ferdigheter som gjør at man anerkjenner unges seksualitet i det hverdagslige trukket frem. Innenfor sosialt arbeid kan fokuset på å skape en samtalekultur som gir rom for tabubelagte temaer være en god tilnærming. Gjennom håndfaste hjelpemiddel, som PLISSIT-modellen, kan sosialarbeidere undersøke om seksuelle bekymringer hos barn skyldes bruk av pornografi.

Abstract

The percentage of children and adolescents who use internet pornography in Norway is relatively high and has been high for a number of years. Nevertheless, we have limited knowledge of how pornography affects this group. Research has shown us that sexual aggressive and violent behaviour can be linked to a high and persistent consumption of pornographic material, where the most common pornographic film contains violence or aggression. Through observational theory and social learning theory, the likelihood of imitating sexual violent behaviour by repeated exposure is present.

The professional practitioners' assignment towards children and adolescents is to ensure that they receive necessary help at the right time. As a preventive measure against the negative consequences of pornographic influences is the strengthening of school sexual education and skills that enable us to recognize young people's sexuality in everyday life. In social work, the focus on creating a conversational culture that allows taboo topics can be a good approach. Through hands-on tools, such as the PLISSIT-model, social workers can investigate whether sexual concerns in children are due to the use of pornography.

Forord

Jeg vil rette en stor takk til min veileder, for støtten jeg har fått gjennom bacheloremnet. Veiledningen var preget av entusiasme for temaet og kloke tilbakemeldinger.

En særlig stor takk til mannen min, som har støttet meg gjennom hele utdanningsløpet. Når graviditet og bacheloroppgave ble for mye å håndtere kunne jeg støtte meg på din styrke.

“I shall not today attempt further to define
the kinds of material I understand to be
embraced within that shorthand description
[hardcore pornography];
and perhaps I could never succeed in intelligibly
doing so. But I know it when I see it (...).”

– Justice Potter Stewart, *Jacobellis v. Ohio*, 1964.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	4
1.1 TEMA FOR OPPGAVEN	4
1.2 BAKGRUNN OG HENSIKT MED STUDIEN	4
1.3 OPPGAVENS RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID	4
1.4 AVGRENSNING	5
1.5 BEGREPSAVKLARING	6
1.5.1 BARN OG UNGE	6
1.5.2 PORNOGRAFI	6
1.5.3 SEKSUALATFERD	6
1.6 PROBLEMSTILLING	6
1.7 OPPGAVENS OPPBYGNING	6
2.0 METODE	7
2.1 LITTERATURSTUDIE	7
2.2 FREMGANGSMÅTE FOR SØK AV LITTERATUR	7
2.3 HVORDAN LITTERATUREN BLE VALGT UT	8
3.0 TEORI	8
3.1 NORMALISERING AV PORNOGRAFI	9
3.2 LOVGIVNING RUNDT PORNOGRAFI	9
3.3 UTBREDELSEN AV PORNOGRAFIBRUK BLANT UNGE I NORGE	10
3.4 SEKSUALISERT UNGDOMSKULTUR	11
3.5 TEORIER SOM KAN BELYSE PORNOGRAFIENS PÅVIRKNING PÅ BARN OG UNGE	12
3.5.1 ATFERD OG LÆRING	12
3.5.2 SOSIAL LÆRINGSTEORI	12
3.5.3 MODELL FOR SEKSUELLE SKRIPT	13
3.6 FORSKNING	14
3.7 MAKTPERSPEKTIVET	14
3.8 HÅNDBLÅS AV SEKSUELLE BEKYMNINGER	15
3.8.1 TABUOMRÅDER	15
3.8.2 PLISSIT	15
4.0 DISKUSJON	16
4.1 Å LÆRE OM SEKSUALITET	17
4.2 PORNOGRAFI SOM REFERANSERAMME	17
4.3 SEKSUELL AGGRESSIV ATFERD	18
4.4 MAKTPERSPEKTIVET	19
4.5 SEKSUELL VOLD	20
4.6 Å SNAKKE OM BRUK AV PORNOGRAFI MED BARN OG UNGE	20
4.7 FOREBYGGING AV PORNOGRAFIENS PÅVIRKNING PÅ SEKSUALATFERD	22
4.7.1 GENERASJONSGAPET	22
4.7.2 PORNOFILTER	23
5.0 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	23
6.0 REFERANSELISTE	25

1.0 INNLEDNING

1.1 TEMA FOR OPPGAVEN

Seksualitet er en viktig del av alle menneskers følelsesliv og sosiale liv. Seksualiteten utvikler seg fra barndommen, til et sett av handlinger vi reagerer etter. Michel Foucault (1999) beskrev seksualitet som et kulturelt og sosialt konstruert fenomen. Den består av biologiske komponenter, men den formes også av samfunnet man befinner seg i. Selv om den formes og har en sosial dimensjon er den også svært personlig og sårbar. Får de seksuelle følelsene en god utvikling kan det gi en rekke positive opplevelser. Får seksualiteten en forvrengt utviklingsmulighet kan dette føre til følelsesmessige og relasjonelle utfordringer. Unge er i en fase i livet der spørsmål om seksualitet kan bli altoppslukende. De søker etter svar, og i dagens teknologiske verden finnes det millioner av filmer på internett som viser unge nærgående hva sex er – nemlig pornografi.

1.2 BAKGRUNN OG HENSIKT MED STUDIEN

I en undersøkelse utført av Medietilsynet (2018) fremkommer det funn som antyder at barn og unge i Norge sin bruk av internettpornografi er omfattende. Pornoindustrien har vokst betydelig etter internett ble allment tilgjengelig, noe som ofte blir omtalt som en «pornoeksplosjon». Gratis pornografisk materiale ligger åpent for alle med internettilgang, uavhengig av alder. Tilgangen har aldri vært lettere. Det har aldri vært mer pornografisk innhold i omløp og pornografien har aldri vært mer mangfoldig. Disse faktorene kan ha ført til et større forbruk og til en økende normalisering av forbruket.

Oppgavens hovedformål er å sette fokus på barn og unges bruk av internettpornografi, og å øke forståelsen av hva bruk av pornografi gjør med barn og unge. Pornografi dukker opp i media og debatter med jevne mellomrom, og er et tema som ofte blir vurdert ut fra ideologiske standpunkt. Jeg vil derfor se på hva forskning og teorier kan fortelle oss om pornografiens påvirkning.

1.3 OPPGAVENS RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID

Sosialarbeideres samfunnsoppdrag er «å bistå mennesker som har behov for hjelp, for å sikre menneskeverdige levekår og livskvalitet». Dette står i den andre setningen i Fellesorganisasjonens yrkesetiske grunnlagsdokument, som vi gjennom bachelorutdanningen i Sosialt arbeid (sosionom) er blitt sterkt oppfordret til å følge (Fellesorganisasjonen, 2015, s.

2). For å kunne utøve dette samfunnsoppdraget trenger vi kunnskap om hva som fremmer og hemmer menneskers livskvalitet, og vi må være klar over hvilke situasjoner og erfaringer som gjør at mennesker kan ha behov for vår hjelp.

Seksualitet er i stadig forandring, og nye normer for seksuell atferd er i utvikling til enhver tid. Som profesjonsutøvere må man være bevisst hvilke plager våre klienter utfordres med, og man må kunne drøfte disse ut fra relevant forskning. Seksualitet spiller en viktig rolle i alle menneskers liv, og i tråd med normaliseringen av pornografi trengs det åpne diskusjoner i samfunnet for å fremme god seksuell helse blant barn og unge (Almås, 2016, s. 221).

1.4 AVGRENSNING

Pornografi er et stort tema og jeg har ikke tilstrekkelig plass i oppgaven til å gå inn i alle tilhørende temaer som kunne vært relevant for å problematisere påvirkningen pornografi har. Jeg vil derfor fokusere på det sosiale aspektet og hva pornobruk gjør med barn og unges seksualatferd.

Oppgaven vil ikke omhandle det nevrologiske eller biologiske aspektet, men fokuserer hovedsakelig på det sosiale. Selv om det nevrologiske er av interesse og har påvirkning på det sosiale vil dette bli en for vid oppgave å svare på. Forskning har i senere tid anerkjent at årsaker til psykiske og fysiske symptomer kan også reflektere sosiale og kulturelle forhold. Derfor er det sosiale aspektet viktig å utforske (Almås, 2016, s. 221).

Oppgaven vil heller ikke fokusere i betydelig grad på ulikheter mellom gutter og jenter, selv om dette tematiseres i noen grad. Dette aspektet vil bedre kunne forklares ved å gå inn på det biologiske og nevrologiske, noe denne oppgaven ikke vil undersøke. Begrunnelsen for å ikke fokusere på ulikhetene mellom kjønn ligger i at begge kjønn vil kunne påvirkes, uavhengig av andelen som berøres. Et tilbud til barn og unge fra sosialsektoren vil måtte tilby hjelp til begge kjønn.

Pornografi som forskningstema har ikke vært betydelig prioritert i Norge, og oppgaven vil derfor inkludere resultater fra studier, undersøkelser og forskning fra andre land utenfor Norge. Disse undersøkelsene vil likevel være relevant i en norsk kontekst, da internettpornografi ikke forholder seg til landegrenser, og mye av materialet er tilgjengelig uavhengig av hvor en befinner seg.

1.5 BEGREPSAVKLARING

1.5.1 BARN OG UNGE

I rettslig forstand er et menneske definert som et barn til det fyller 18 år (vergemålsloven, 2010, §8). Jeg vil forholde meg til denne definisjonen utover oppgaven, og barn og unge vil derfor representere mennesker opp til 18 år.

1.5.2 PORNOGRAFI

Pornografi blir ut fra Språkrådets ordbok (2020) beskrevet som «framstilling i skrift eller bilder som har som formål å virke seksuelt opphissende». I dagligtalen skiller vi ofte mellom ulike typer pornografi, og oppgaven tar for seg pornografi generelt, men «hardporno» vil være det mest vesentlige. Hardporno viser seksuell aktivitet nærgående og aktivt, og i noen tilfeller voldelig. (Jacobsen, 2018, s. 114).

1.5.3 SEKSUALATFERD

Kunnskap knyttet til seksuell helse er avgjørende for å utvikle positiv eller negativ seksualatferd (WHO, 2006, s. 1). Seksualatferd er handlinger i seksuelle situasjoner, og henger sammen med glede, nytelse og velvære, man kan også ha en negativ betydning for helsen. Seksualiteten vår har i tillegg til en biologisk komponent en sosial dimensjon. Dette innebærer at seksualatferd kan utvikles og formes (Lærum, 2009, s. 211).

1.6 PROBLEMSTILLING

Pornografi har både forkjempere og motstandere, noe som tydelig kommer frem i flere innlegg i avisene, og påvirkningskraften pornografi har er det også uenigheter om. Dett gjør at man innenfor sosialt arbeid må ha et bevisst og profesjonelt forhold til pornobruk. Gjennom sosionomstudiet er ikke pornografi løftet frem som tema, og hvordan man tilnærmer seg dette som sosialarbeider blir derfor viktig å sette seg inn i. Følgende problemstilling er valgt:

«Hvordan kan utbredelsen av internettpornografi påvirke barn og unges seksualatferd, og hvordan kan sosialarbeideres tilnærming til bruken av pornografi blant barn og unge se ut?»

1.7 OPPGAVENS OPPBYGNING

I oppgaven presenteres først teori. Jeg legger vekt på Norges lovgivning rundt temaet og hvordan dette påvirker barn. Jeg viser så til en undersøkelse over utbredelsen av pornografi

blant barn og unge i Norge, før jeg går nærmere inn på teorier og forskning knyttet til temaet. Til slutt i teorikapittelet legger jeg frem PLISSIT-modellen, som fokuserer på samtale om bekymringsverdig seksualatferd. Jeg vil videre i drøftingsdelen diskutere og reflektere over hovedpoengene i oppgaven.

2.0 METODE

2.1 LITTERATURSTUDIE

Denne oppgaven bygger på et litteratursøk etter relevante studier, undersøkelser og andre skriftlige kilder om temaet. Som Dalland sier: «Litteratur sørger for linjer bakover, og hjelper oss til å se sammenhenger og utviklingstrekk» (2007, s. 62), som er avgjørende for kunnskapsutvikling i faget.

Dalland (2007) skriver så fint at «all oppgaveskriving starter i biblioteket» (2007, s. 62). Dessverre har situasjonen rundt covid-19 gjort fysiske besøk umulig. Heldigvis har vi gode søkemotorer og «bibliotek» på internett. Alle bibliotek har fra bacheloremnet startet vært stengt på ubestemt tid, og oppgaven er da kun basert på litteratur hentet fra internett og de fagbøkene jeg fra før eier selv. Dette førte selvsagt til utfordringer i å lete opp litteratur fra enkelte bøker, og noen sekundærkilder er derfor inkludert.

2.2 FREMGANGSMÅTE FOR SØK AV LITTERATUR

Når tema og en tentativ problemstilling var satt ville jeg sette meg inn i hva som finnes av informasjon på problemområdet. Et naturlig sted å starte var pensumlitteratur fra studiet, slik at problemstillingen kunne plasseres i en faglig kontekst. Pensum fra utdanningsløpet som jeg har valgt å trekke frem i oppgaven er deler fra Shulmans modell for hjelpeprosessen (2003), maktperspektiv presentert av Brodtkorb og Rugkåsa (2009) og atferd og læringspsykologi fremstilt av Håkonsen (2014). Lærebøker var midlertidig ikke tilstrekkelig for å finne informasjon om temaet, så jeg valgte videre å gjøre et systematisk litteratursøk i ulike databaser etter bøker, artikler, forskningsrapporter og vitenskapelige artikler.

Et internettsøk gir en omtrent ubegrenset mengde litteratur, og et avgrenset søk med inklusjons- og eksklusjonskriterier ble fort viktig for å skille ut brukbar og kvalitetssikret faglitteratur. Jeg valgte ut tre databaser for søket: Oria, Idunn og Social Services Abstracts. Med utgangspunkt i problemstillingen utførte jeg flere søk i disse databasene, med søkeord

som er sentrale begrep for oppgaven. Ved hvert søk inkluderte jeg søkeordene: «pornografi», «barn og unge», «påvirkning» og «seksualatferd», i ulike kombinasjoner. Alle søkene ble utført på norsk og engelsk, og jeg har inkludert søkeresultater fra norske, danske, svenske og engelske artikler.

Ytterligere avgrensning av søket inkluderte tidsrom for publikasjon. Jeg ønsket mest mulig dagsaktuell litteratur, men etter å ha avgrenset søket til 4 år tilbake var treffene ikke tilstrekkelig. Temaet er ikke grundig forsket på eller diskutert i faglige publikasjoner, og jeg måtte utvide søket med 7 år for å finne tilstrekkelig med litteratur.

2.3 HVORDAN LITTERATUREN BLE VALGT UT

Gjennom litteratursøket fokuserte jeg på bøker, artikler og forskningsrapporter som bygger på kvalitativ og kvantitativ forskning. I utvelgelse av litteratur for oppgaven så jeg på gyldighet og relevans for problemstillingen. Pornografiens påvirkning på seksualatferd er et felt som ikke er så grundig undersøkt ut fra dagens situasjon. Dette gjorde det utfordrende å finne relevant litteratur som er kvalitetssikret. Dette ble en begrensning ved oppgaven min.

En viktig del av utvelgelsen av litteratur var å vurdere påliteligheten ved informasjonen litteraturen presenterte. Etter å ha luket ut de interessante tekstene basert på overskriftene ved treff på søket så jeg etter hvilken type tekst det var, hvem den var skrevet og publisert av, og hva formålet med teksten var. I søket så jeg etter fagtidsskrifter og vitenskapelige artikler. De faglige tidsskriftene gir meg kunnskap om temaet innenfor et sosialfaglig perspektiv. De vitenskapelige artiklene går gjennom en streng kvalitetssikring og er godkjent av eksperter innen fagområdet, og vil gi oppgaven kvalitetssikret innhold å bygge på. Jeg valgte så å se videre på artikler og tidsskrifter publisert av professorer eller forskere ved anerkjente universiteter i Norge og utlandet. Noen faglige artikler med eksperter fra arbeidsfeltet ble også undersøkt. Jeg så videre på hva formålet med teksten var og leste derfor gjennom innledningen, før jeg vurderte om teksten var relevant i forhold til problemstillingen.

3.0 TEORI

Profesjonsutøvere som jobber med barn har som oppgave å sikre at barn og unge får nødvendig hjelp i rett tid, og skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Barnevernet arbeider etter flere grunnleggende prinsipper, og et av de viktigste er hensyn til

barnets beste. Barn skal ha «rett hjelp til rett tid». Da må vi også være bevisst hvilke utfordringer barn og unge utsettes for og vi må ha tiltak som vi vet hjelper (Fauske, Kvaran, Lichtwarck, 2017, s. 56).

3.1 NORMALISERING AV PORNOGRAFI

Pornografi har gått fra å være noe som var assosiert med eldre menn som søkte tilflukt i et mørkt rom med pornoblader og ulovlige filmer, til i dag å være allment tilgjengelig. Pornografi har man fra de greske ordene «porne» og «graphein», som man kan oversette til skrevet, eller illustrert prostitusjon (Struthers, 2009, s. 19). Bibelen bruker mange uttrykk for seksualitet, og ordet «porneia» i bibelsk kontekst brukes som et uttrykk for seksuell umoral (Newman, 2010, s. 150). Pornografi blir ikke i dag assosiert med det samme umoralske aspektet, og blir stadig mer normalisert i dagens samfunn. Pornografiske innslag i reklamer, musikkvideoer, sosiale medier og bestselgende romaner øker, og aksepten for disse innslagene øker også (Kvalem, Træen, Lewin & Štulhofer, 2014). Den økende tilgangen til pornografi gjennom et «uendelig» internett har også bidratt til denne normaliseringen (Jacobsen, 2018, s. 109).

3.2 LOVGIVNING RUNDT PORNOGRAFI

Et tydelig skille i «normaliseringsprosessen» av pornografi i Norge finner man ved Høyesterett sin avgjørelse i Rt. 2005.1628. Den økende tilgangen til pornografisk materiale gjennom internett og fra andre nordiske land med en langt mer liberal pornografilovgivning enn Norge, var med på å forme avgjørelsen (Jacobsen, 2018, s. 109). Et ekspertutvalg som Høyesterett bygde avgjørelsen sin på mente at mye av dagens pornografiske innhold ikke lenger var støtende for majoriteten (Jacobsen, 2018, s. 113). Høyesterett var nødt til å ta en avgjørelse ovenfor hva som kunne defineres som pornografisk og støtende, og hva som var et brudd med straffeloven. Straffeloven definerer pornografi slik i § 317 andre ledd:

«Med pornografi menes i denne paragrafen kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående, herunder kjønnslige skildringer hvor det gjøres bruk av lik, dyr, vold og tvang. Som pornografi regnes ikke kjønnslige skildringer som må anses forsvarlig ut fra et kunstnerisk, vitenskapelig, informativt eller lignende formål. (Straffeloven, 2005, § 317)»

Avgjørelsen til Høyesterett ble at «pornografi» ut fra § 317 ble gitt et snevrere innhold enn tidligere (Jacobsen, 2018, s. 105). Dette gjør at å definere pornografi ut fra loven er

vanskeligere enn det var tidligere, og man kan da stille spørsmål ved hva som egentlig definerer det juridiske begrepet pornografi.

I tråd med normaliseringsprosessen har selve innholdet i pornografi utviklet seg til å bli mer og mer ekstremt (Dekeseredy, 2015, s. 6), og det er vanlig å skille mellom ulike typer pornografi. Professor Jørn Jacobsen bruker fire begreper for å skille pornografi; erotisk skildring, mykporno, hardporno og grov porno. Begrepene har ikke i seg selv en rettslig status, men Jacobsen mener de likevel har relevans for rettspolitiske diskusjoner av straffeansvaret i forhold til pornografi. Loven inneholder ikke klare skiller av ulike former for pornografi, og legger opp til en skjønsmessig vurdering for hvert enkelt tilfelle (Jacobsen, 2018, s. 113-114).

En av årsakene til at definisjonsavklaringen av pornografi innenfor straffeansvaret er viktig, er på grunn av bokstav c i straffelovens § 317. Der står følgende: «Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som c) overlater pornografi til personer under 18 år». Pornografi av alle typer er i dag lett tilgjengelig gjennom internett. Barn i Norge har i stor grad kontroll over egen internettbruk gjennom sine egne mobiltelefoner, datamaskiner eller nettbrett. Dette gjør også at barna er høyt utsatt for risiko (Staksrud, 2011, 63). Loven og forskrifter har vært tydelige på alvorlighetsgraden ved å distribuere pornografi til barn. Dette med bakgrunn i skadefølgeprinsippet, at det tydelig er mer skadelig for barn enn voksne mennesker å konsumere pornografi (Jacobsen, 2018, s. 21).

3.3 UTBREDELSEN AV PORNOGRAFIBRUK BLANT UNGE I NORGE

I samarbeid med Ipsos Norge og EUkids Online utførte professor Elisabeth Staksrud en undersøkelse i 2018 om barn og unges tilgang og bruk av internett, der målet var å undersøke risiko over nett for barn og unge mellom 9-17 år. I undersøkelsen ble det blant annet sett på barn og unges erfaringer med pornografi (Staksrud & Ólafsson, 2019, s. 2). I undersøkelsen svarte 40 % av de spurte at de i løpet av det siste året hadde sett seksuelle bilder på nett. Undersøkelsen viste også at andelen som hadde sett slike bilder økte med alderen, fra 8 % av 9-10-åringene, til 77 % av 15-17-åringene. (Staksrud & Ólafsson, 2019, s. 51). En lignende undersøkelse ble utført i 2011 og sammenlignet med resultater fra hele Europa. Denne undersøkelsen viste at norske barn fra 9-16 år så mest på pornografi i sin aldersgruppe i hele Europa (Staksrud, 2011, 63).

Undersøkelsen fra 2018 viste også et tydelig skille mellom gutter og jenters erfaring med seksuelle bilder. Hos de eldre guttene oppgav 58 % at de hadde vært innom pornografiske nettsider minst månedlig. Til sammenligning hadde 9 % av jentene i samme aldersgruppe gjort det samme. Også opplevelsen av å se på seksuelle bilder varierte mellom jentene og guttene. Flere gutter enn jenter rapporterte om positive reaksjoner og følelser, og flere jenter enn gutter rapporterte at de ble opprørt, i større eller mindre grad. Vanlige følelser hos guttene var nysgjerrighet og begeistring, mens jentene opplevde i større grad å bli flau (Staksrud & Ólafsson, 2018, s. 9).

3.4 SEKSUALISERT UNGDOMSKULTUR

Undersøkelser rundt seksuelt skadelig atferd peker mot at en betydelig andel av seksuell vold rettet mot barn og unge utføres av mindreårige. Studier fra ulike forskningsprosjekter og land viser til ulike tall, men sammenlignet viser studiene at omtrent 30 prosent av seksuelle overgrep mot barn utføres av barn og unge (Askeland, Jensen & Moen, 2017, s. 19). Kripos' årsrapport for 2019 viser at nærmere en av fem av de anmeldte voldtektene i Norge var utført av personer under 18 år (Kripos, 2019, s. 8). I en studie av Sandvik et al. om seksuelle overgrep utført av personer under 18 år viste at tidlig eksponering for pornografi kunne føre til seksuell opphisselse ovenfor barn (Sandvik, Nettet, Berg, Søndena, 2017, s. 91).

Politiet mener at den økende anmeldingen av mindreårige som utfører overgrep kan relateres til den brede seksualiseringen blant unge. Etterforskere frykter at tilgang til hardporno i ung alder kan vekke interessen for tvang og voldelig seksuell atferd og gjøre unge sårbare for overgrep (Sætre, Hofseth & Kjenn, 2018, s. 62), noe Sandviks undersøkelse gir grunnlag for å tro (2007, s. 91). Politiet har kjennskap til flere saker der barn i tidlig barneskolealder har blitt eksponert for hardporno, og der slikt materiale har blitt sendt og delt mellom barna.

Konsekvensene av barns tilgang til teknologi og sosiale medier kan være en enda sterkere seksualisert ungdomskultur. En frykter også at det som i dagens samfunn ansees som krenkende seksuell atferd er i ferd med å bli normalisert. (Sætre et al., 2018, s. 120).

Som forebyggende tiltak mot seksuelle lovbrudd og avvikende seksualatferd er undervisning og veiledning og begrenset tilgang til pornografi viktig (Sandvik et al., 2017, s. 92). En teknologisk begrensning kan innebære pornofilter som filtrerer bort enkelte søkeord og internettsider. Et slikt forslag ble fremmet på Stortinget, med begrunnelsen at små barn kan få tilgang til skadelig innhold. Skadelig materiale ble definert som grov vold, terror og

pornografi, der hovedvekten lå på pornografi. Forslaget trakk også frem en studie der det ble hevdet at «siden porno er blitt normalisert, vil det ikke gi noen effekt å prøve å hindre tenåringer i å se porno, og at man da heller bør styrke seksualundervisningen» (Lossius, Bekkevold, Hareide & Grøvan, 2017, s. 1-2). I en spørreundersøkelse med 600 deltakere mellom 17-24 år utført av Norstat for NRK svarte 44% at de var misfornøyd med seksualundervisningen de hadde fått (Gjellan & Melsom, 2017). Sandvik et al. mener en større oppmerksomhet bør rettes mot undervisning og veiledning som fokuserer på generelle prinsipper for passende seksualatferd (2017, s. 92).

3.5 TEORIER SOM KAN BELYSE PORNOGRAFIENS PÅVIRKNING PÅ BARN OG UNGE

3.5.1 ATFERD OG LÆRING

Det eksisterer flere relevante teorier som kan beskrive hvordan pornografi påvirker individet. Atferdspsykologi, også kjent som *behaviorisme*, har fokus på den atferden som viser seg for andre mennesker. Det legges lite vekt på tanker og følelser som foregår som indre mentale prosesser. Den amerikanske psykologen John Watson (1878-1958) mente de indre prosessene ikke var mulig å objektivt måle, men atferd som utspiller seg åpent gir oss innsikt i hvordan mennesker responderer på påvirkning fra omgivelsene (Håkonsen, 2014, s. 31).

Burrhus F. Skinner (1904-1990) begynte å studere det han kalte operant betinging på 1930-tallet. Gjennom operant betinging assosierer man atferden til konsekvensene atferden får. Får man et positivt resultat er sannsynligheten for at man gjentar atferden større. Den assosiasjonen kalles en positiv forsterker. Omvendt har man negative forsterkninger, som gjør at man minker sannsynligheten for å utføre en atferd som fører til en ubehagelig situasjon, og heller prøve ut annen atferd. Man står i et konstant samspill mellom sin egen atferd og miljøet man er i (Håkonsen, 2014, s. 142).

3.5.2 SOSIAL LÆRINGSTEORI

En av de mange teorier som brukes for å forklare hvordan atferd og holdninger påvirkes er sosial læringsteori, også kalt observasjonslæring, utviklet av Albert Bandura (1925-) (Bridges, 2010, s. 2). Man lærer hvordan man skal opptre i verden rundt seg gjennom å observere og studere andre mennesker (Håkonsen, 2014, s. 146). Handlinger formes etter det man ser hos andre. Barn observerer voksne og bruker de i stor grad som modeller for sin atferd, og i nye situasjoner bruker man særlig andre mennesker for å tilegne oss kunnskap om akseptert atferd. En sentral del av observasjonslæring er at man former atferden sin etter konsekvensene

atferden til modellene får. Får atferden negative konsekvenser er dette læring om hvordan vi ikke skal oppføre oss, og omvendt har man større sannsynlighet for å etterligne atferd som belønnes (Bandura, 1969, s. 78).

Bandura utførte en rekke eksperimenter for å vise hvordan observasjonslæring fungerer. Han fikk blant annet barn til å observere måten en voksen håndterte en dukke på. De barna som så at dukken ble slått og sparket av voksne, etterfulgt av ros fra andre, viste alle en aggressiv holdning mot dukken når de fikk leke med den. Eksperimentet viste at barn etterligner aggressiv atferd når de observerer at slike handlinger blir belønnet (Bandura, 1969, s. 79).

3.5.3 MODELL FOR SEKSUELLE SKRIPT

Modell for *seksuelle skript* er en mer kompleks modell for å beskrive pornografiens påvirkning (Bridges, 2010, s. 3). Et skript er en struktur i minnet som gir deg regler for hvordan en skal handle eller opptre i gitte situasjoner. For eksempel utvikler man et skript for hva en skal gjøre når en går på kino, som kan innebære å stille seg i kø, kjøpe billett og popcorn for så å finne det riktige sete (Lakshmi-Ratan & Lyer, 1988, s. 36).

Bruk og konsum av pornografi er en kilde til å utvikle seksuelle skript, som kan påvirke seksuell atferd (Marshall et al., 2018, s. 3). Allerede i 1976 undersøkte Gecas og Libby sammenhengen mellom pornografi og utviklingen av seksuelle skript (s. 5). Nyere forskning har også vist at pornografi henger sammen med handlinger og holdninger knyttet til sex. Braithwaite undersøkte i 2015 sammen med kollegaer denne sammenhengen, og konkluderte med at hyppig bruk av pornografi kunne knyttes opp mot et mer ekstremt seksuelt skript (Braithwaite, Coulson, Keddington & Fincham, 2015, s. 112).

Gjennom sosial læring, eller observasjon, kan brukeren av pornografien inkorporere handlingene de ser inn i sitt eget seksuelle skript. Pornografien bidrar til å forme deres seksualatferd og hva individet definerer innenfor seksualitet (Braithwaite et al., 2015, s. 112). Gjennom en spørreundersøkelse utført av Bilendi på oppdrag av RFSU i januar i år oppgav 23% av de deltagende mennene mellom 16-35 år at de hadde lært å ha sex gjennom å se på porno (RFSU, 2020).

3.6 FORSKNING

Forskning rundt påvirkningen pornografi har på barn og unge viser at unge føler et press for å etterligne det de ser i pornografiske filmer. Hyppig bruk av pornografi kan skape et ungdomsmiljø der toleransen er høyere for uønskede seksuelle møter, og der avvisningen av disse møtene er sjeldnere. Bruk av pornografi har blitt knyttet til seksuell tvangsmessig oppførsel blant unge. For unge jenter har forskning sett en sammenheng mellom å bruke pornografi og mer tvungen sex og høyere frekvens av seksuell trakassering. Forskning er klar på at pornografi har en påvirkningskraft på barn og unge, og særlig linken mellom voldelig media og voldelig atferd er sterk (Horvath et al., 2013, s. 8). Andre studier viser at det finnes en kobling mellom bruk av pornografi og potensiell risikofylt seksuell atferd. Bruk av pornografi i tidlig alder kunne ha en sammenheng med tidligere seksuell debut (Braithwaite et. al, 2015, s. 112).

En meta-analyse av 22 studier utført av Wright et al. inkluderte 5 undersøkelser der alle deltakerne var 17 år eller yngre. Undersøkelsen så blant annet på i hvilken grad pornografi påvirket barn og unge. Studien fant en sammenheng mellom seksuell aggresjon, særlig i form av verbal aggresjon, og hyppig pornobruk. De så at barn var utsatt for å tilegne seg seksuelt aggressiv atferd og at hyppig eksponering kunne normalisere pornografiske skript. Hyppig eksponering kunne igjen minske den negative reaksjonen av å se pornografi, og øke sannsynligheten for etterligning (Wright, Tokunaga, & Kraus, 2015, s. 15).

3.7 MAKTPERSPEKTIVET

Gjennom et sosiokulturelt perspektiv kan man se hvordan seksualitet er underlagt ulike maktmekanismer. Den franske filosofen og idéhistorikeren Michel Foucault har vært opptatt av seksualitetens historie og makt slik den opptrer i det hverdagslige. Foucault mente at seksualiteten vår ikke er statisk, men sosialt, kulturelt og språklig konstruert. Dette gjør seksualiteten sårbar for maktmekanismer (Foucault, 1999, s. 112). I lys av Foucaults tilnærming til seksualitet og makt kan pornografi tolkes som en form for erotisert makt (Sveen, 2012, s. 8).

Foucault var opptatt av den hverdagslige makten slik den kom til uttrykk gjennom atferdsmønster, holdninger og læringsmønster. Makt inngår dermed i alle mellommenneskelige relasjoner. Kommunikasjon og språk danner grunnlaget for maktforhold i sosiale relasjoner (Norvoll, 2016, s. 69-70). Pornografi kan tolkes som en form for

kommunikasjon for seksuell atferd og kan legge føringer for diskurs om kjønn. Slike innvirkninger på diskursen kan sees på som en form for makt (Sveen, 2012, s. 11). Sosialpsykologi har sett at det å gi folk en følelse av makt kan føre til seksuell, og potensielt problematisk oppførsel (Gilovich, Keltner, Chen & Nisbett, 2019, s. 431). Mye av den populære pornografien fremmer fysisk maktbruk (Bridges, 2010, s. 2).

3.8 HÅNDTERING AV SEKSUELLE BEKYMRINGER

Hjelpetiltak er en vesentlig del av hjelpen rettet mot barn og unge. Et vesentlig poeng er at tiltakene skal være virkningsfulle, og profesjonsutøvere må ha kunnskap om hva som er hjelpsomt. Slik kunnskap krever at man er innforstått med hvilket problem man søker å løse. Kunnskap om problemet i seg selv og konteksten blir avgjørende for om tiltakene lykkes (Fauske et al., 2017, s. 46).

3.8.1 TABUOMRÅDER

I Shulmans modell for hjelpeprosessen legger han vekt på at klienten må snakke om vonde temaer. Fra barndomsårene blir man sosialisert inn i et samfunn der visse temaer er tabubelagte. Direkte spørsmål om sex er et slikt område, og man kan bli indirekte oppfordret til å skjule følelser rundt seksualitet. Det kan gjøre at man tenker at de følelsene man har er feil, og at man burde føle noe annet (Shulman, 2003, s. 248).

Et viktig steg når en som hjelper skal snakke med klienten om tabubelagte temaer er å skape en samtalekultur der klienten kan snakke åpent. Når en slik kultur er etablert vil det bli akseptabelt for en klient å snakke om temaer og følelser som ellers er tabu. Shulman skriver at når tabuområdet er oppdaget må det belyses. Videre må en «forhandle om en ny atferdsnorm for samtalen» (Shulman, 2003, s. 249).

3.8.2 PLISSIT

PLISSIT, eller mer nøyaktig P-LI-SS-IT, er en modell som tilbyr fire nivå for å håndtere og behandle seksuelle bekymringer. Modellen er tiltenkt å brukes i klinisk arbeid av profesjonelle i behandling av bekymringsfull seksuell atferd. Jack S. Annon (1929-2005) utviklet modellen på bakgrunn av at han mente det var et stort behov for en systematisk og forskningsbasert tilnærming til problemer som omhandler seksualitet (Annon & Craig, 1978, s. 41). Knutagård som skriver om modellen i boken sin *Sexualitet och socialt arbete* (2016) mener de tre første stadiene bør inngå som en del i det sosiale arbeidets praksis (s. 30).

Første nivå, som er P for *Permission*, handler om å gi tillatelse og å akseptere seksualiteten. Det andre nivået, LI for *Limited Information*, handler om å tilby informasjon direkte tilknyttet klientens bekymringsområde. Disse to nivåene rommer de fleste seksuelle problemer, og kan ofte brukes av sosionomer. Nivå tre kalles SS for *Specific Suggestion*. Dette nivået handler om å komme med spesifikke råd om hvilke tiltak som kan være nødvendig. Nivå fire kalles IT, *Intensive Therapy*, og referer til behov for spesialisert medisinsk eller psykologisk behandling (Annon & Robinson, 1978, s. 42-46). De tre første nivåene vil kunne imøtekomme de fleste seksuelle bekymringer ved hjelp av rådgivning (Almås, 2016, s. 230).

4.0 DISKUSJON

En undersøkelse utført av Medietilsynet (2018) viste at nærmere halvparten av ungdom i alderen 13-18 år har sett pornografi på nettet (s. 3). Sammenlignet med undersøkelsen fra 2011 utført av EUkids Online ser man at et stort konsum av pornografi blant barn og unge i Norge ikke et nytt fenomen, men har vært en realitet i en årrekke. Å ha kunnskap om den vedvarende andelen av barn og unge som bruker pornografi kan være avgjørende for å skape en trygg og sunn seksuell kultur i ungdomsmiljøer, noe som sosialarbeidere og andre profesjonsutøvere burde stå i spissen for. Dette kapittelet kommer til å diskutere oppgavens problemstilling; «Hvordan kan utbredelsen av internettpornografi påvirke barn og unges seksualatferd, og hvordan kan sosialarbeideres tilnærming til bruken av pornografi blant barn og unge se ut?». Problemstillingen vil belyses ved hjelp av litteratur og teori som ble presentert i kapittel 3.

Gjennom den nevnte normaliseringsprosessen vet man at flere ser på pornografi og at innholdet har blitt mer og mer ekstremt. Spørsmålet blir da hvordan dette påvirket individet som ser på. Forskning rundt påvirkningen pornografi har på barn og unges forventninger rundt sex og deres atferd og holdninger rundt pornografi er i stor grad korrelasjonell, og man må derfor tolke forskningsresultater varsomt. En annen utfordring er at man ikke har en likeverdig definisjon av pornografi i all forskning (Horvath et al., 2013, s. 44). Som jeg har beskrevet er pornografi et svært vanskelig begrep å definere, og det gjør det utfordrende å sammenligne data fra ulike kilder.

4.1 Å LÆRE OM SEKSUALITET

Hvordan en skal opptre i en seksuell situasjon læres sjelden ved å observere mennesker som har sex i det virkelige liv. Foreldre eller andre voksne lærer ikke barn spesifikt hvordan en skal ha sex, og mange får først et møte med seksuelle handlinger gjennom å se på pornografi. Pornografi viser selve akten, med et spenn av mulige seksuelle handlinger og måter å stimulere både seg selv og andre på (Kvalem et al., 2014). Det kan tenkes at barn og unge trekkes mot pornografi for å lære om sex. Unge som ser på pornografi vil kunne slite med å skille mellom hva som er virkelig og hva som er fantasi (Jensen, 2004, s. 4).

Barn og unge skal lære om seksualitet og sex gjennom undervisning i skolen, men nærmere halvparten av elevene er misfornøyde med den seksualundervisningen de fikk (Gjelland & Melsom, 2017). Rundt en fjerdedel av unge menn rapporterer at de lærte hvordan en har sex gjennom å se porno (RFSU, 2020). Dette kan være en indikator på at mange tyr til pornografi for å lære om sex og intimitet, når dette ikke blir tilfredsstillende i seksualundervisningen. Blir ikke dette tilstrekkelig tematisert med barn og unge kan det tenkes det vil være utfordrende for dem å søke hjelp og ta opp problemstillinger knyttet til seksualatferd i møte med helse- og sosialtjenesten. Når pornografi blir en kilde til kunnskap må man stille seg kritiske til hva barn ser og da eventuelt tar til seg.

4.2 PORNOGRAFI SOM REFERANSERAMME

Forskning forteller oss at barn og unge føler et press på å etterligne det de ser i pornografi (Braithwaite et. al, 2015, s. 112). Pornografi skaper en referanseramme for seksuell atferd, tenningsmønster, men også uteseendeidealer, og har en global påvirknings- og definisjonskraft på kvinnelig og mannlig uteseende. Industrien har et stort fokus på kroppen, og da hovedsakelig på kjønnsorgan og bryster, og majoriteten av pornografi prosjekterer kvinner og menn som har overdrevne seksuelt kroppslige trekk.

På den andre siden er også pornografi mangfoldig. Ved enkle søkeord kan en for eksempel finne mennesker i alle former og størrelser, i ulike seksuelle handlinger og med ulike holdninger og relasjoner. Det kan tenkes at dette mangfoldet av blant annet kvinnekropper vil kunne ha positiv påvirkning på unges eget kroppsbilde. Også ved å se den store variasjonen av handlinger og relasjoner pornografien viser kan unge ta stilling til om dette er noe de ønsker å ta del av før de står i en lignende situasjon med en potensiell partner. Likevel er

fallgruven at unge kan tenke at det er slike handlinger som forventes av dem, og klarer ikke å gjøre seg opp en individuell mening.

Men er det slik at barn og unge søker opp pornografi som projeksjoner mangfoldet av kropp, relasjon eller holdninger? Den vanligste handlingsgangen i pornografi er menn som fysisk overmannen en kvinne til å ha sex. Gjennomgående tema i pornografi er at alle kvinner til enhver tid ønsker sex med alle menn, alle kvinner liker alle seksuelle handlinger som utføres og kreves av menn, og enhver kvinne som ikke ønsker sex kan lett overtales, ofte gjennom fysisk maktbruk (Jensen, 2004, s. 2). Hva presset til etterligning gjør med barn og unge med tanke på slike scenario er vanskelig å vurdere. Men, som et skript for intimitet med et annet menneske vil slike scenarioer som regel ikke stemme overens med virkeligheten. Å fylles med denne «virkeligheten» kan tenkes å ha negative konsekvenser for begge kjønn. Fysisk maktbruk ovenfor kvinner i seksuelle settinger blir i pornografi belønnet med nytelse, både for en selv og partner. Sannsynlighet for å etterligne atferden kan derfor være til stede (Bridges, 2010, s. 2). Barn og unge kan tenke at sex foregår på denne måten, og kan etterligne atferden de ser på film, om det er det de ønsker eller ikke, i tro på at det er «slik det skal være».

4.3 SEKSUELL AGGRESSIV ATFERD

Forskning viser at det kan være enkelte sammenhenger mellom å konsumere pornografi i ung alder og visse seksuelle atferdsmønster, som blant annet seksuell aggresjon, særlig muntlig (Wright et al., 2015, s. s.19). Men er det slik at hyppig og langvarig bruk av pornografi fører til aggressiv atferd? Seksuell aggresjon, i likhet med all annen oppførsel, er sammensatt av flere faktorer. Mange forbrukere av pornografi har ikke en aggressiv holdning eller utfører seksuell trakassering. Likevel kan man trekke noen konklusjoner fra forskning. I gjennomsnitt er det større sannsynlighet for at individer som konsumerer pornografi oftere utøver handlinger og har holdninger som bidrar til seksuell aggresjon enn individer som ikke eller sjelden konsumerer pornografi (Wright et al., 2015, s. 19). Jeg ser dette som et tydelig tegn på at barn og unge må veiledes når det kommer til bruk av pornografi, og at denne veiledningen må skje fra ung alder.

På den ene siden viser forskningen oss at hyppig bruk av pornografi kan føre til en mer seksuell aggressiv atferd, men på den andre siden har ikke pornografi alltid denne effekten. Et relevant spørsmål blir da om pornografi kan ha noen positive sider for barn og unge.

Undersøkelsen fra EUkids Online fra 2018 viser oss at gutter opplever nysgjerrighet og begeistring etter å ha sett pornografi. Pornografi kommuniserer sex til ungdom på en måte de voksne ikke har klart gjennom seksualundervisningen i skolen. Det kan tenkes at unge får tilfredsstilt nysgjerrigheten sin på denne måten. Som Skinner påpeker trenger vi å utforske handlingene våre for å vite hvordan omgivelsene reagerer. Pornografien kan gi unge de svarene de leter etter. Mange er nok likevel ikke gamle nok til å stille seg kritiske til det de ser. Det er vår oppgave å sørge for at barn får et trygt oppvekstmiljø, og ikke utsettes for innhold som kan skade dem.

4.4 MAKTPERSPEKTIVET

Forskning på atferdsendring etter langvarig bruk av pornografi har vist at kombinasjonen av seksuell opphisselse og voldelige inntrykk kan resultere i mer aggressiv oppførsel (Horvath et al., 2013, s. 8). Likevel er ikke Banduras sosiale læringsteori tilstrekkelig for å beskrive den manglende sammenhengen mellom den svært utbredte bruken av pornografi og til sammenligning langt mindre utbredte utøvelsen av seksuell vold (Braithwaite et al., 2015, s. 112). Derimot er forskning klar på at dette er et mulig utfall ved pornobruk. Jeg vil her trekke trådene til hvilken rolle unge ser sitt eget kjønn tar i pornografiske filmer. Fremstillingen av maskulinitet blir synonymt med maktutøvelse ovenfor kvinner og det kan føre til at det i noen tilfeller legitimere vold og aggresjon for unge. Kvinner får en avmakts-rolle der de godtar vold, og viser at de finner nytelse i det.

Foucault (1999) er tydelig på at kunnskap er makt. Unge trekkes mot pornografi som en kunnskapskilde for seksualatferd, og kan være sårbare for påvirkning. Hvor sterk påvirkningen er, er selvsagt individuell og vanskelig å forutse. Det blir viktig at barn og unge får tilgang til riktig informasjon om seksualitet og pornografi, slik at de ikke utsetter seg selv eller andre for risiko.

Pornografi, som nevnt tidligere, utfordrer normative grenser for hva som er akseptert seksualatferd. Dette trenger ikke nødvendigvis å tolkes negativt og kan sees som en måte å utfordre negative holdninger rundt seksualitet. Den positive siden kan inneholde at tabuet rundt seksualitet minskes, kanskje særlig for kvinners seksualitet. En åpen dialog i samfunnet rundt at vi alle er seksuelle vesen med lyster kan være viktig som et mindre hinder, om unge ønsker å kontakte voksne for en samtale. Likevel presenterer den vanligste pornografien en form for seksuell kontroll ovenfor kvinner, og det presenteres som kvinnens ønske. Å se på

pornografi som seksuelt myndiggjørende for kvinner kan muligens stemme i noen tilfeller, men i mange tilfeller fremstilles kvinnefiendtlige holdninger, som også belønnes. Unge gutter fylles med ideen om at det er dette som forventes av dem eller det er det jenter ønsker.

4.5 SEKSUELL VOLD

Man kan ikke si at pornografi er kausalt med seksuell vold, noe samfunnsvitenskapelig forskning ikke kan vise oss, men pornografi er korrelert med faktorer som kan føre til seksuell vold og forsterket ulikhet mellom kjønnene. Videre ser man at blant unge er gutter den gruppen som bruker pornografi mest, og mange rapporterer jevnlig bruk gjennom ungdomsårene. Gutter reagerer ofte med positive følelser knyttet til pornobruk (Staksrud & Ólafsson, 2018, s. 9), noe man kan knytte til Skinners teori om positive forsterkninger. Den positive opplevelsen gutter sitter med etter å ha sett pornografi gjør at sannsynligheten for å gjenta handlingen øker. Dette kan føre til at noen gutter sosialiseres inn i voldelige seksuelle skript, som kan bli en dominerende ramme for deres seksualatferd. Innholdet og bruken av pornografi og hvordan det påvirker den enkelte blir derfor viktig å forstå i arbeidet for å redusere voldelig seksualatferd, både for profesjonsutøvere og unge selv.

En utfordring med forskningsresultater jeg har lagt til grunn er at eldre forskning og undersøkelser ikke har inkludert den eksplisitte og harde pornografien man ser er blitt mer vanlig og tilgjengelig. Man kan likevel hente verdifull informasjon fra den forskningen som er gjort. Utviklingen av nye normer og hva som aksepteres innen seksuell atferd skjer raskt i samfunnet (Almás, 2016, s. 221). Det betyr at man som profesjonsutøvere må være våken for ungdommers beskrivelser av sine plager og kunne drøfte disse i lys av forskning. Man kan ikke utelukke at seksualatferd kan parallelt med mer voldelig pornografi utvikle seg til å bli mer ekstrem blant unge. Etter min mening bør fremtidig forskning undersøke nærmere sammenhengen mellom mer tilgang til hardporno i tidlig alder og en mer seksualisert ungdomskultur.

4.6 Å SNAKKE OM BRUK AV PORNOGRAFI MED BARN OG UNGE

Pornografi påvirker både ungdomskulturen generelt og barn individuelt. Med tanke på den høye andelen barn og unge som bruker pornografi blir det viktig at det tematiseres åpent og for alle. Skolen er en god arena for å nå ut til denne aldersgruppen, og å styrke seksualundervisningen kan være et godt sted å starte. Det er likevel viktig å ta med i betraktningen at pornografi påvirker individer, og man må i tillegg vite hvordan man skal

tilnærme seg bruken av pornografi med hver enkelt. Som sosialarbeider har man en unik mulighet til å kunne møte individet.

Shulman peker på viktigheten av å åpne opp for tabubelagte samtaler i hjelpeprosessen. Tabuet rundt pornografi viskes kanskje ut i ungdomsmiljøer, men å ta opp temaet med trygge voksne kan være mer utfordrende. Tabuet kan gjøre at unge ikke søker den hjelpen de trenger. Men er det slik at et tabu bare er negativt? Tabu tolkes i de fleste settinger som et hinder, men ved å skjerme seksualitet fra det åpne samfunnet anerkjenner man at dette er privat og sårbart for en person, noe en ikke skal ta lett på og forvente lange utbredelser om. Løsningen blir ikke da å viske ut tabuet, men som Shulman snakker om må man heller «skape en særegen samtalekultur» (Shulman, 2006, s. 249) der det er akseptert å snakke om bekymringer som føles tabubelagt andre steder.

Det er utviklet flere modeller for hvordan en skal snakke med individer om ulike seksuelle utfordringer, jeg har valgt å vektlegge PLISSIT-modellen. Dette er en modell som åpner opp for å snakke om alle seksuelle utfordringer, uten å ha forhåndsbestemt hva som kvalifiseres som en bekymring. Med normaliseringsprosessen av pornografi blir det større aksept for pornobruk. Om det kategoriseres som bekymringsverdig kan variere fra hvem du snakker med. Hvordan man tenker rundt bruk av pornografi, om dette er problematisk eller ikke, tar ikke PLISSIT-modellen hensyn til. Den kan derfor brukes selv om hverken sosialarbeideren eller brukeren ser på pornografi som en mulig forklaring på bekymringsverdig seksualatferd.

Basert på bl.a. det som er lagt frem i oppgaven kan man som sosialarbeider se viktigheten av å tematisere pornografi og virkeligheten rundt seksualitet som tema med unge. På den andre siden er det dessverre slik at det ikke bare er barn og ungdom som kan kjenne på tabuet rundt slike samtaler. Profesjonsutøvere kan oppleve seksualitet som et for personlig tema, og vil være unaturlig å nevne i en profesjonell setting. Som sosialarbeidere skal man frem for alt være profesjonelle i møte med brukere (Knutagård, 2016, s. 31). Derfor trenger profesjonsutøvere grunnleggende kunnskap i møte med tematikken. Å lære seg og å følge en modell gir profesjonsutøvere en mulighet til å styre samtalen inn på temaet og ha noe håndfast å følge.

Man må også være forberedt på hvilke signal eller utsagn man bør se etter hos unge på temaet. PLISSIT-modellen gir sosialarbeidere retningslinjer for hvordan man kan gå frem. Modellen består som beskrevet av fire trinn. Om de tre første av trinnene inngikk i sosialt

arbeids praksis kunne dette resultere i ferdigheter som gjør at man anerkjenner unges seksualitet i det hverdagslige. Det gir oss muligheten til å gjenkjenne bekymringer og man kan henvise barn og unge videre til kyndige fagutøvere om problematferden krever det.

Vektlegging av temaet i seksualundervisningen er et godt sted å starte, men på den andre siden må det vurderes om det kun er skolens lærere som skal tilby unge denne kunnskapen. Skal hovedvekten av det forebyggende arbeide ligge på skolen kan det være en fordel om sosialarbeidere eller andre profesjonelle kobles inn for å sikre helhetlig kunnskapsformidling. Seksualitet er et sårbart og tabubelagt tema, og arbeidet med dette bør i tillegg til skolens lærere utføres av profesjonelle med trening i å bruke gode modeller for å tilnærme seg problemet. Det er ikke sikkert at kursing av lærere i skolen av slike tema vil prioriteres. Profesjonelle kan plukke opp signaler om bekymringsverdige seksualatferd og tilby hjelp.

4.7 FOREBYGGING AV PORNOGRAFIENS PÅVIRKNING PÅ SEKSUALATFERD

Når man ser denne sammenhengen mellom pornografiens normalisering i samfunnet og en mer seksuell ungdomskultur preget av voldelig seksuell atferd må profesjonsarbeidere være klar over hvordan slike situasjoner skal møtes og håndteres (Sætre et al., 2018, s. 62). Etter barnekonvensjonen er vårt viktigste mandat å beskytte barn og unge, også mot negative konsekvenser av pornografiens påvirkning. At normative grenser for seksuell atferd flyttes i ungdomsmiljøer betyr ikke at samfunnets aksept for atferden bør flyttes parallelt.

4.7.1 GENERASJONSGAPET

En av grunnene til at bruk av pornografi kan ha blitt neglisjert av seksualundervisningen og av foreldre forøvrig, kan være generasjonsgapet. Normaliseringen av pornografi skjedde etter internett ble allment tilgjengelig, og innholdet har også hatt en betydelig endring. Det kan tenkes at den voksne befolkningen ikke søker like eksplisitt etter seksuelt innhold eller har samme behov for å utforske seksualiteten sin som unge. Dette gjør at den eldre generasjonen kan ha et annet bilde av hvilke seksuelle skript pornografi kan skape hos barn og unge. I hvilken grad enkelte voksne klarer å veilede unge i spørsmål rundt bruk av pornografi, med tanke på generasjonsgapet, er vesentlig å ta stilling til.

4.7.2 PORNOFILTER

Pornografi er lett tilgjengelig for de fleste aldersgrupper, og med den nevnte normaliseringsprosessen er det nødvendig å stille spørsmål ved hva man kan tillate at barn og unge ser. Loven er tydelig på alvorlighetsgraden av å distribuere pornografi til barn, med bakgrunn i skadefølgeprinsippet (straffeloven, 2005, §317). Det anerkjennes med andre ord at konsum av pornografi er skadelig for barn, og det er et tydelig behov for tiltak som beskytter barn og unge mot pornografisk innhold på nett.

Innføring av pornofilter har vært fremmet som et mulig tiltak. Hvilken effekt et slikt filter vil ha kan diskuteres. På den ene siden kan det tenkes at det vil hindre de minste barna i å snuble over pornografi ved et uhell, derimot kan det være vanskelig å hindre eldre barn i å søke det ut. Normaliseringen har gjort pornografi så tilgjengelig at et filter muligens ikke kan dekke alt. En fallgrube ved et slikt filter kan være at man tror gode tiltak er satt inn, og dermed ikke fortsetter å sette barn og unges bruk av pornografi på dagsordenen. Forslaget på Stortinget om pornofilter trakk frem en studie der det ble hevdet at «siden porno er blitt normalisert, vil det ikke gi noen effekt å prøve å hindre tenåringer i å se porno» (Lossius et al., 2017, s. 2). Forslaget om filter henvender seg altså mot de minste barna, og vil ikke klare å hindre tenåringenes konsum.

Å hindre unge å se porno vil kunne vise seg vanskelig, men er det slik at man ikke kan hindre en negativ påvirkning? God og gjennomtenkt undervisning kan være et forebyggende tiltak mot negative effektene ved bruk av pornografi, som stortingsforslaget påpekte (Lossius et al., 2017, s. 2). Men skal hovedvekten av barns opplæring rundt seksualitet og bruk av pornografi kun skje i skolen er det avgjørende å ta stilling til om det er forsvarlig at undervisningen og vektlegging av tema kun blir gjort av skolens lærere. Med tanke på hvor sårbart temaet er ser jeg en fordel ved å trekke inn profesjoner som spesialiserer seg på samtaler med barn om tabubelagte tema.

5.0 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Pornografi finnes relativt lett tilgjengelig for alle aldre på internett, og mye av innholdet skildrer seksualisert vold eller aggressiv seksualatferd. Forskning kan ikke fortelle oss om konsum i seg selv er skadelig, men man ser likevel en tendens til at hyppig pornobruk kan gi negative konsekvenser for noen enkelte og deres partnere. Gjennom sosial læringsteori og

observasjonsteori ser man at mennesker kan påvirkes av atferd en ser, og faren for å etterligne den aggressive atferden fra pornografien er tilstede.

Tematiseres ikke bruk av pornografi med barn og unge kan det være utfordrende for dem å søke hjelp og ta opp problemstillinger knyttet til seksualatferd i møte med sosialarbeidere og andre voksne. Pornobruk som tema i seksualundervisningen er tatt opp som et mulig forebyggende tiltak mot negative konsekvenser, da pornografi er så lett tilgjengelig at å hindre unge i å søke det ut kan vise seg vanskelig. Til tross for normaliseringen av pornografi i dagens samfunn, kan likevel porno oppleves som et tabubelagt samtaletema. Som sosialarbeidere må man da tilrettelegge for en samtalekultur som gjør at barn og unge kan åpne seg.

Forskning rundt påvirkningen internettpornografi har på barn og unge er mangelfull. Ut fra den forskningen man har på problemområdet i dag ligger det en usikkerhet i møte med mandatet i sosialt arbeid om å beskytte barn og å gi de den hjelpen og tiltakene de trenger. Pornografiens utvikling fortsetter, og fremtidig forskning bør være oppmerksom på trender som utvikles og hvordan dette påvirker barn og unge i samfunnet vårt.

Kunnskap om pornografi blir særlig viktig for å forstå hvordan pornografi påvirker barn og unge og for å redusere seksuelt voldelig atferd. Jeg støtter sterkere seksualundervisning i skolen, som tar opp pornobruk og hvilken påvirkning dette kan ha, som også kobler inn sosialarbeidere eller andre profesjonelle som er trent i samtaleteknikk med barn rundt temaet. Foreldre og andre voksne barn og unge omgås bør også ta del i diskusjonen, da de ofte ikke er klar over innholdet i pornografien barn og unge ser. Kunnskap om tilnærmingen man har til pornografibruk blant unge blir også viktig å utforske nærmere. For å kunne tilby barn rett hjelp i rett tid bør en evaluering av tilnærmingen og tiltakene man har til problemet prioriteres.

6.0 REFERANSELISTE

Almås, E. (2016). Seksuelle problemer og kjønn. I R. Hagen & L. E. O. Kennair (Red.), *Psykiske lidelser* (s. 220-237). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Askeland, i. R., Jensen, M. & Moen, L. H. (2017). *Behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd* (Rapport nr. 1/2017). Hentet fra: <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2019/01/Behandlingstilbudet-til-barn-og-unge-med-problematisk-eller-skadelig-seksuell-atferd.pdf>

Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Braithwaite, S. R., Coulson, G., Keddington, K. & Fincham, F.D. (2015) The Influence of Pornography on Sexual Scripts and Hooking Up Among Emerging Adults in College. *Department of Psychology, Brigham Young University*, 44, 111-123. Hentet fra: https://www.researchgate.net/profile/Frank_Fincham/publication/265859770_The_Influence_of_Pornography_on_Sexual_Scripts_and_Hooking_Up_Among_Emerging_Adults_in_College/links/54bab28b0cf29e0cb04bd4f3/The-Influence-of-Pornography-on-Sexual-Scripts-and-Hooking-Up-Among-Emerging-Adults-in-College.pdf

Bridges, A. J., (2010). Pornography's Effects on Interpersonal Relationships. *Department of Psychology, University of Arkansas*. Hentet fra: http://www.socialcostsofpornography.com/Bridges_Pornographys_Effect_on_Interpersonal_Relationships.pdf

Dalland, O. (2007). *Metode for oppgaveskriving for studenter* (4. utgave). Oslo: Gyldendal akademisk.

DeKeseredy, W. S. (2015). Critical criminological understandings of adult pornography and woman abuse. *New Progressive Directions in Research and Theory*, 4, 4-21. Hentet fra: <https://www.crimejusticejournal.com/article/view/776/531>

Fellesorganisasjonen. (2015). *Yrkesetisk grunnlagsdokument: for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Hentet fra:
<https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1585635696/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>

Fauske, H., Kvaran, I. & Lichtwarck, W. (2017) Hjelpetiltak i barnevernet Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fonteneforskning*, 10(2), 45-58. Hentet fra:
<https://fonteneforskning.no/pdf-15.62549.0.3.5613acfe20>

Foucault, M. (1999). *Seksualitetens historie I: Viljen til viten*. Norsk utgave: Pax forlag

Gjelland, M. og Melsom, P. (2017, 11. mai). *Unge misfornøyde med seksualundervisninga: – Lærer ikke om voldtekt på skolen*, NRK. Hentet fra: https://www.nrk.no/norge/unge-misfornoyde-med-seksualundervisninga_-_laerer-ikke-om-voldtekt-pa-skolen-1.13503309

Gilovich, T., Keltner, D., Chen, S. & Nisbett, R. E. (2019). *Social Psychology*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.

Horvath, M. A. H., Alys, L., Massey, K., Pina, A., Scally, M. & Adler, J. R. (2013). *Basically... porn is everywhere: a rapid evidence assessment on the effects that access and exposure to pornography has on children and young people*. Project Report. Office of the Children's Commissioner for England, London, UK.

Håkonsen, K., M. (2014). *Psykologi og psykiske lidelser* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Jacobsen, J. (2018). Straffansvaret for å overlate pornografi til barn: Om straffelova § 317 første ledd alternativ c. *Tidsskrift for strafferett*. 18(2), 102–130. Hentet fra:
https://www.idunn.no/file/pdf/67068007/straffansvaret_for_aa_overlate_pornografi_til_barn.pdf

Kripos. (2018). *Voldtektssituasjonen i Norge 2018*. Hentet fra:
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/voldtektssituasjonen-i-norge-2018.pdf>

Kvalem, I. L., Træen, B., Lewin, B., & Štulhofer, A. (2014). Self-perceived effects of Internet pornography use, genital appearance satisfaction, and sexual self-esteem among young Scandinavian adults. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8(4). Hentet fra: <https://doi.org/10.5817/CP2014-4-4>

Lakshmi-Ratan, R. A. & Iyer, E. (1988). Similarity analysis of cognitive scripts. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16, 36–42. Hentet fra: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02723314>

Lossius, J. G., Bekkevold, G. J., Hareide K. A. og Grøvan, H. F. (2017). *Representantforslag 124 S (2017–2018)*. Hentet fra: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2017-2018/dok8-201718-124s.pdf>

Medietilsynet. (2018). *Barn og medier-undersøkelsen 2018: 9 – 18-åringer om medievaner og opplevelser*. Hentet fra: <https://medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/barn-og-medier-2018-oppdater-ersjon---oktober-2019.pdf>

Newman, B., M. (2010). Porneia. *Greek-English Dictionary of the new testament*. Germany: Deutche Bibelgesellschaft

Norvoll, R. (2009). Makt og avmakt. I E. Brodtkorb & M. Rugkåsa (Red.), *Mellom mennesker og samfunn: Sosiologi og sosialantropologi for helse- og sosialprofesjoner* (2. utgave, s. 67-96). Oslo: Gyldendal Akademisk.

RFUS. (2019). *Unge menn sliter med å sette grenser*. Hentet fra: <https://www.rfsu.com/no/unge-menn-sliter-med-a-sette-grenser/>

Sandvik, M., Nasset, M. B., Berg, A. & Søndena E. (2017). The Voices of Young Sexual Offenders in Norway: A Qualitative Study. *Open Journal of Social Sciences*, 5, 82-95. Hentet fra: https://file.scirp.org/pdf/JSS_2017020815514579.pdf

Shulman, L. (2003). *Kunsten å hjelpe individer og familier* (K. M. Thorbjørnsen, Overs.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Språkrådet. (2020) Pornografi. *Bokmålsordboka*. Hentet fra:
https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+pornografi+&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok= begge

Straffeloven (2005). Lov om straf (LOV-2005- 05-20-28). Hentet fra:
<https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28/§317>

Staksrud, E. (2011). Norske barn på Internett: Høy risiko – lite skade?. *Nordicom-Information* 33(4), 59-70. Hentet fra: https://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/344_staksrud.pdf

Staksrud, E. & Ólafsson, K. (2018). Tilgang, bruk, risiko og muligheter, Norske barn på Internett: Resultater fra EU Kids Online-undersøkelsen i Norge 2018. *EU Kids Online og Institutt for medier og kommunikasjon*, Universitetet i Oslo. Hentet fra:
<https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/eu-kids-iv/rapporter/>

Struthers, W. M., (2009). *Wired for Intimacy: How Pornography Hijacks the Male Brain*. New York: InterVarsity Press

Sveen, H. H. (2012). *Pornografi i blindsonen: Om det ingen vil snakke med de unge om – bruk av internettpornografi*. (Masteravhandling): Universitetet i Oslo: Oslo

Sætre, M., Hofseth C. & Kjenn, B. L. (2018). *Trender i kriminalitet 2018-2021*. Hentet fra:
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/kriminalitetsutvikling/tendrapport-oslo-2018---2021.pdf>

Vergemålsloven. (2010). Lov om vergemål (LOV-2010-03-26-9). Hentet fra:
<https://lovdata.no/lov/2010-03-26-9/§8>

World Health Organization. (2002). *Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health*. Hentet fra:
https://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf

Wright, P. J., Tokunaga, R. S. & Kraus, A. (2015). A Meta-Analysis of Pornography Consumption and Actual Acts of Sexual Aggression in General Population Studies. *Journal of Communication*. Hentet fra: <http://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2018-03/Wright%2C%20A%20Meta%E2%80%90Analysis%20of%20Pornography%20Consumption%20and%20Actual%20Acts%20of%20Sexual%20Aggression%202015.pdf>

